

А. ПОПОВ
П. ЛАКОВ
К. НАЙДЕНОВ
С. СТОЙЧЕВ

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ

9.
КЛАС

© Антон Борисов Попов, Пламен Маринов Лаков, Климент Минеv Найденов,
Свилен Иванов Стойчев, *автори*, 2018

© Владимир Марков Минчев, *графичен дизайн и корица*, 2018

© Издателска къща „Анубис“ ООД, 2018

ISBN 978-619-215-296-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Стратегически модел на обучението
по география и икономика в 9. клас 6

Очаквани резултати от обучението
за постигане на общообразователна подготовка
в края на класа 8

Примерно годишно тематично разпределение ... 13

Методически обосновки на видове уроци 38

Уважаеми колеги,

С курса по география и икономика в 9. клас продължава географското образование на учениците в първия гимназиалния етап. Този учебен материал има основно значение за всички следващи курсове на обучение – 10. клас на задължителната подготовка и 11. и 12. клас на профилираната подготовка. За изучаването на този материал има както традиции и опит, така и нови положения, продиктувани от новата учебна програма, утвърдена в контекста на изискванията на Закона за предучилищното и училищното образование на МОН, обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.

Първата част на книгата представя кратки теоретични постановки, ориентирани към структурата, водещите идеи на учебника и процеса на обучение. Втората част съдържа годишното разпределение на учебното съдържание според изискванията на учебната програма. В третата част са предложени методически насоки за различните видове уроци.

Авторите

СТРАТЕГИЧЕСКИ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА В 9. КЛАС

Моделът за обучение по география и икономика в 9. клас е разработен и представен в учебния комплект – учебник, е-учебник, книга за учителя, и е съобразен с **мястото на курса** в системата на географското образование в средното училище. Мястото на курса се очертава от Закона за предучилищното и училищното образование и поднормативните документи. Според тях курсът по география и икономика в 9. клас се изучава в първата степен на гимназиалното образование и се осъществява в задължителните учебни часове на общообразователната подготовка (таблица 1).

Степен	Етап	Клас	Вид подготовка	Групи учебни часове
Основна	Начален	1 – 4		
	Прогимназиален	5 – 7	Общообразователна Разширена Профилирана Допълнителна	Задължителни Избираема Факултативна
Средна	Първи гимназиален	8 – 10		
	Втори гимназиален	11 – 12		

Стратегическият модел съдържа отговорите на три важни за географското образование въпроси:

- Каква е *целта* на обучението по география и икономика в IX клас?
- Какви са *пътищата за постигане на целта*? Това са: *съдържанието* на курса „География на обществото“ и „География на континентите и страните (какво да се учи); организацията и технологията на *учебния процес* (как да се учи, какви източници на информация да се използват, как да се организира учебната среда); *контролът* (как да се установи дали и в каква степен са постигнати целите)
- Какви са *ресурсите* за постигане на целта? Те са три групи: *нормативни* (Закон за предучилищното и училищното образование; ДОС, включително за учебния план; учебна програма); *информационно-методологични* (учебник, книга за учителя, е-учебник) и *човешки* (учителят със своята професионална компетентност, учениците, като активни участници в учебния процес).

Главната цел на обучението по география и икономика в 9. клас е насочено към придобиване на ключови компетентности чрез овладяване на знания, умения и отношения, свързани с политическата и социално-икономическата организация

на обществото, регионите в света и избрани страни в тях. В този клас продължава формирането на географската култура на учениците. Тя може да се конкретизира в три подцели.

1. Да се развива географска грамотност, като се усвоят *система от общи понятия за:*

- промените в съвременната политическа карта, причините за тях и основните форми на политическа организация на обществото
- населението, селищата и свързаните с тях проблеми на демографското и социалното развитие
- развитието на световното стопанство и териториалната му организация
- регионалната подялба на света, географското положение на регионите и природния, демографския и стопанския облик на страни, типични представителки на регионите в света, и *свързаните с тях умения*, ученикът да може да: *формулира и да отговаря на географски въпроси, да анализира, характеризира, сравнява, обобщава географска информация и да прави прогнози за отделни процеси и явления, протичащи в обществото.*

2. Да се формира географска компетентност при *формулиране, оценяване и вземане на решения относно проблеми, свързани със състоянието на политическата и социално-икономическата организация на обществото в глобален и регионален план.*

3. Да се развива ценностна ориентация към политическата и социално-икономическата география, която да стане мотив и критерий за разбиране на интегративните процеси в съвременното общество и в световното стопанство. Да се формира отговорен, критичен и толерантен гражданин на Европа и света. (Виж учебната програма).

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА 9. КЛАС

Области на компетентности	Знания, умения и отношения
География на обществото	<p>Обяснява промените в съвременната политическа карта, причините за тях и основните форми на политическа организация на обществото.</p> <p>Анализира населението на света по основни демографски показатели; коментира проблеми на демографското и социалното развитие.</p> <p>Класифицира селищата по различни признаци; обяснява същността, формите и коментира последиците от урбанизацията.</p> <p>Обяснява влиянието на факторите за развитие на световното стопанство и териториалното му разположение; знае основните белези и механизми на пазарната икономика и показатели за икономическо развитие.</p> <p>Характеризира по алгоритъм структурата и териториалната организация на стопанството; коментира проблемите и съвременните тенденции в развитието им.</p>
География на континентите и страните	<p>Описва регионалната подялба на света: назовава признака за подялба и определя географското положение на съответните региони.</p> <p>Демонстрира знания за политическите промени в континентите; познава дейността на международни и регионални организации и оценява значението им.</p> <p>Характеризира по алгоритъм специфични особености на регионите в света.</p> <p>Коментира уникалното в природния, демографския и стопанския облик на страни, типични представителки на региони в света.</p>
Географска информация	<p>Идентифицира и локализира географски и икономически обекти по карта.</p> <p>Интерпретира географска и икономическа информация от различни източници.</p> <p>Генерира и представя географска и икономическа информация в различни форми.</p>

I. Структура на учебника

Учебникът е структуриран на базата на изискванията на програмата за разпределение на видовете уроци, както следва:

Видове уроци	Брой часове	Разпределение в %
Уроци за нови знания	22	61
Уроци за упражнение (дейност)	7	19
Уроци за преговор	2	6
Уроци за обобщение	2	6
Уроци за контрол и оценка	3	8

В модела са проектирани следните подходи и идеи на авторите:

1. Традиционно разработване на курса по география на обществото и география на континентите и страните. Темите са представени в логична последователност от политическата организация на обществото, населението и селищата до световното стопанство, регионите, страните и глобалните проблеми на съвременността.

2. Иновативност по отношение на организиране и поднасяне на учебния материал. Подреждане на уроците за нови знания е направено на два разтвора (4 стр.) с помощта на няколко водещи рубрики:

- **Какво ще научите** е рубрика, разположена на първа страница от всеки урок.
- Съдържа очакваните резултати, методически ориентирани към конкретните цели на урока.
- **Стратегия за учене** – тази рубрика е иновативна идея в този учебник. Много важно е учителят да знае, че чрез нея се осъществяват много важни моменти по отношение на постигане на целите и очакваните резултати на базата на *географска грамотност* (фундаментални знания и умения), *географска компетентност* (способност да се оценяват географски обекти, процеси и явления, да се вземат решения) и модели на поведение в географското пространство. Рубриката предлага конкретни насоки и съвети как успешно да се учи – да се разбере и осмисли учебното съдържание не само в теоретичен, но и в практико-приложен план. Като цяло може да се каже, че рубриката е точен отговор на изискванията за формиране на *функционална грамотност на учениците*, защото предлага конкретни насоки за работа с текст – подреждане, групиране по признаци, селектиране на най-важното, извеждане на понятия и т.н., работа с таблици, схеми и др.
- **Географски преглед** е рубрика, разположена на четвърта страница от всеки урок за нови знания. Съдържа две подрубрики: **Най-важното в урока** и **Проверете какво научихте**.
- В **Най-важното в урока** са представени основни моменти по темата, които съдържат новите понятия и отговарят точно на очакваните резултати от обучението по темата. Рубриката би могла да бъде много полезна за организиране на урочното обобщение по всяка тема и съответно въвеждащ елемент в новия урок (за припомняне на знания от изучен материал). В методически план текстовете от рубриката биха могли да се използват още и като основа за формулиране на дискусийни въпроси, за провеждане на беседи, доказване и отхвърляне на твърдения и др.

- В рубриката **Проверете какво научихте** са представени задачи, организирани в следните групи:
  - Използвайте изучените понятия
  - Проверете дали сте разбрали основните идеи в урока
  - Работа с изображение
  - Упражнете математическите си умения
  - Критично мислене

Задачите са организирани на базата на компетентностния подход и смислово дават възможност на учителя да проверява: формирани знания и умения на ниво *знаене, разбиране, приложение, анализ, синтез и оценка*, както и *ключови компетентности*, заложиени в програмата към съответните теми. Задачите са подходящи за индивидуална и групова, проектна и домашна работа.

От всичко казано дотук в теоретичен план следва: В този клас **продължава утвърждаването и развитието на уменията – четивна грамотност, научна грамотност по предмета, критично мислене**. Те съответстват на спецификата на целите на курса, развитието на модели на поведение при изпълнение на съответните дейности, проектирани в учебника в края на всеки урок за нови знания, някои от задачите в уроците за дейност, обобщение и преговор. Тези дейности са своеобразно продължение на идеите, заложиени в досега издадените учебници на ИК „Анубис“ по география и икономика и подробно описани в книгите за учителя към тях. Част от стратегическия модел на учебника е тези умения да се представят като същност и технология на базата на конкретни задачи.

Според определението на PISA *грамотността е* „разбиране, използване, осмисляне на писмени текстове за постигане на цели и удовлетворяване на потребности; за задълбочаване на познанията и развиване на интелектуалния потенциал на личността и за активно участие в обществото“ (OECD, 2010).

Научната грамотност е една от трите функционални грамотности и като такава е в основата на способността на човека да оперира в днешния свят. (PISA 2015 Draft Science Framework, 2013)

Критичното мислене е умение, при което ученикът ползва информация, задава въпроси с цел решаване на проблем, привежда аргументи и ги обсъжда – и на тази база формира собствено мнение.

Проектиране на *Уменията на XXI век* чрез обучението по география и икономика в 9. клас е показано в таблица 2.

Видове задачи в рубриката „Какво научихте“	Брой задачи
Използвайте изучените понятия	22
Проверете дали сте разбрали основните идеи в урока	88
Работа с изображение – анализ – изработване на графично изображение по данни	66
Упражнете математическите си умения	19
Критично мислене	66

Представянето на учебното съдържание в учебника се основава на изискванията на програмата по география и икономика за 9. клас на МОН. В тази връзка учебникът се явява основен **учебно-методически ресурс** – синтез от нормативните изисквания, от една страна, и идеите на авторите, от друга. В процеса на обучение учебникът е ценен източник на информация, ресурси и идеи, което повишава неговата приложна стойност. Ето защо в него са разработени всички видове уроци – за нови знания, практически дейности, преговор, обобщение и контрол (при спазен брой и процентно съотношение, изисквани от програмата, стр. 7). Разработването на тези уроци е своеобразно продължение на стратегиите за изграждане на учебно съдържание от 5., 6., 7, и 8. клас.

От казаното по-горе, а и от приложените разработки на уроци е ясно, че учебникът ще продължи да изпълнява и всички задачи. Дидактическите задачи в урока – за *мотивиране, организиране на хода, за контрол, самоконтрол, работа по проект*, както и за *разработване на ученическо и учителско портфолио*. Ето защо с най-голям относителен дял в структурата на учебника е **текстът** (основен и допълнителен).

Основният текст е носител на урочната статия и е изграден на базата на няколко принципа: научност, достъпност, оптимален обем, съобразен е с възрастта на учениците и изискванията на *Наредба 6 на МОН*, програмата и ДОС за обучение по география и икономика. Постигането на очакваните резултати от обучението предполага работа основно с урочната статия. Текстът е структуриран в съответствие с логиката на изграждане на научното знание, поради което са приложени различни графични подходи – цветно обозначени нови понятия, а важни думи, понятия и изрази са курсивирани.

Допълнителният текст е представен основно под илюстрациите и има обяснителен, пояснителен и допълнителен характер. На много места в уроците той е и под формата на задачи към илюстрациите.

В учебника са представени над **220 илюстрации** – карти, схеми, снимки, графики. Те са адаптирани за целите на този курс и съдържат основна и допълнителна визуална и фактологична информация. Методически голяма част от тях имат водещо значение и подкрепят изцяло процеса на учене.

II. Процесът на обучение в 9. клас предполага много добра предварителна подготовка и планиране на учебните дейности от страна на учителя. Материалът дава възможности за прилагане на различни методи и подходи на работа, традиционни и иновативни. Те се прилагат в зависимост от особеностите на локалната среда и вида на училището. В образователния процес се акцентира на широко използване на усвоените вече знания и умения от 5., 6., 7. и 8(9) клас – мотивиране на темите при използване на по-горе представените елементи от структурата на учебника, прилагане на проблемен, игрови и дейностен подход. Уроците за дейност например са конструирани изцяло на базата на интерактивен подход на работа, в който преобладават проблемни въпроси, игри и симулации. В тях учениците могат да работят индивидуално и групово, с различни източници на информация и да представят по избран от тях начин решените задачи или отговори на различни въпроси. Широко е застъпена възможността за *контрол* от страна на учителя. Процесът на контрол и оценяване може да се прояви в различен контекст на дей-

ност и в различен формат – възпроизвеждане, прилагане на знания, представяне на собствено мнение, критично мислене, вземане на решения в различни ситуации, участия в екипна и групова работа и др., както и на самоконтрол и самооценка от страна самите учениците.

Като цяло успешната работа в този клас изисква:

- познаване на много добро равнище, изучения вече материал, в прогимназиалния етап
- откриване на общите и специфичните идеи в отделните уроци с цел прилагане на ефективни методи и подходи за обучение в началото на гимназиалния етап
- разработване на модел на обучение, ориентиран към постигане на ключовите компетентности, заложен в програмата
- използване и прилагане на информационни технологии по време на часовете като възможност за осъществяване на междупредметни връзки, работа с различни информационни източници и среди (електронна платформа, дигитални мрежи, и др.)
- прилагане на различни форми за осъществяване на контрол и оценка на постиженията на учениците
- стимулиране на работата на учениците индивидуално, в група, както и изпълнението на проектни задачи.

Според Закона за предучилищното и училищното образование и поднормативните документи курсът география и икономика в 9. клас се изучава в гимназиалната образователна степен или като втора част в 9. клас при обучение с интензивно изучаване на чужд език, осъществява се в задължителни учебни часове на общообразователната подготовка.

ПРИМЕРНО ГОДИШНО ТЕМАТИЧНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ

УТВЪРДИЛ

Директор: _____

(име, фамилия, подпис)

ПРИМЕРНО ГОДИШНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ЗА 9. КЛАС, ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА ПРЕЗ УЧЕБНАТА

20_____/20_____

Видове уроци	Сък.	Брой часове	Препоръчително процентно разпределение според УП
Уроци за нови знания	НЗ	22	61%
Уроци за упражнение (дейност)	Д	7	19%
Уроци за преговор	П	2	6%
Уроци за обобщение	О	2	6%
Уроци за контрол и оценка	К	3	8%

Годишен хорариум: 36 часа

Изготвил: _____

(име и фамилия)

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
1	I	Начален преговор Земята и нейната природа	П	
2	II	Какво знаете и можете в началото на 9. клас?	К	
Тема География на обществото				
3	III	Политическа организация на обществото. Политическа карта на света	НЗ	Сравнява основни политически системи (демократична и тоталитарна). Обяснява основни характеристики на държавата и органите на властта. Обяснява с примери основните етапи и съвременната динамика при формиране на политическата карта на света, Европа и Балканите. Групира страни по различни признаци (географско положение, форма на управление, държавно устройство и степен на икономическо развитие). Обяснява промените в съвременната политическа карта, причините за тях и основните форми на политическа организация на обществото.

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Използва и прилага придобити знания и умения за Земята като планета и нейните геосфери: атмосфера, хидросфера, литосфера, педосфера и биосфера.	Устна Практическа Индивидуална Групова	
	Установяване на трайността на придобити знания и умения в 8. клас	Входящ контрол	
президент; президентска република, парламентарна република, парламентарна монархия; високоразвити страни, развиващи се страни; природогео-графско положение, политикогео-графско положение, икономгео-графско положение; вътрешноконтинентална държава	Разбира значението на държавните граници. Анализира политическата ситуация в света. Изразява мнение по проблемите на политическата организация на обществото. Проследява формирането и изменението на съвременната политическа карта на света. Анализира връзката между политикогеографско положение и икономгеографско положение. Обосновава значението на разделението на властите и техните функции.	Текущи оценки от устни и писмени изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	IV	Брой, разпределение и движение на населението в света	НЗ	<p>Анализира промените в броя и разпределението на населението.</p> <p>Характеризира движението на населението (естествено и механично движение).</p> <p>Обяснява съвременни демографски проблеми. Сравнява демографската ситуация (демографска криза и демографски взрив) и демографската политика в страни с различно обществено развитие.</p> <p>Коментира политики за решаване на демографския проблем.</p>
5	V	Структура на населението в света	НЗ	<p>Характеризира избрани видове структури на населението (полова, възрастова, религиозна, езикова и структура на заетостта).</p> <p>Разкрива връзката между структурата и движението на населението.</p> <p>Анализира информация за населението в света от различни източници.</p> <p>Анализира населението на света по основни демографски показатели; коментира проблеми на демографското и социалното развитие.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	<p>Характеризира факторите, определящи естествения прираст. Изказва мнения за нарасналия брой на населението и възможностите за неговото изхранване. Анализира източници на информация и прави изводи за проблемите, които стоят за решаване пред страните с нисък или с висок естествен прираст, и как да се справят с демографските проблеми.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	
<p>полово-възрастова пирамида</p>	<p>Характеризира видовете структури на населението. Обяснява факторите за тяхното състояние. Анализира тематични карти и други източници на информация.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	VI	Селища и урбанизация	НЗ	Обяснява факторите за възникване и развитие на селищата. Познава класификацията на селищата по географско положение и по брой на населението. Класифицира градовете според функциите. Обяснява същността и особеностите на урбанизацията. Характеризира основните форми на урбанизацията. Коментира последиците от урбанизацията. Класифицира селищата по различни признаци; обяснява същността, формите и коментира последиците от урбанизацията.
7	VII	Населението на планетата-състояние, проблеми, тенденции.	Д	Анализира данни от изображения и снимки Формулира демографски проблеми Изказва собствено мнение и предлага варианти за решение
8	VIII	Население и политическа организация на обществото на Земята през погледа на младия човек на ХХI век. Проблеми и тенденции.	О	Роботи в екип Очертава състоянието, тенденциите на населението и селищата на планетата, характеризира политическата организация на обществото. Дискутира, отразява информацията в таблица. Прави прогнози по стълбчета диаграма отбелязва на картата географски обекти.

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
<p>Субурбаниза-ция, агломерация, мегаполис</p>	<p>Характеризира етапите в развитието на селищата и видовете селища. Анализира източници на информация и коментира проблемите на съвременния град.</p> <p>Проследява развитието на урбанизацията. Илюстрира с примери връзките между урбанизацията и икономическото развитие. Характеризира формите на урбанизация. Проследява на географската карта урбанизираните територии. Оценява положителните и отрицателните страни на урбанизацията</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	
	<p>Коментира ролята на човека в общественото развитие. Изказва мнения за нарасналия брой на населението и възможностите за неговото изхранване. Коментира снимки и анализира проблемите, които стоят за решаване пред страните в състояние на демографски взрив, демографска криза и с успешна демографска политика.</p> <p>Анализира източници на информация</p>	<p>Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)</p>	
	<p>Характеризира основните показатели на населението и ги сравнява във времето и географското пространство. Прави изводи за влиянието на различните фактори върху движението на населението. Характеризира видовете структури на населението. Обяснява факторите за тяхното състояние. Анализира тематични карти и други източници на информация.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p> <p>Проверка, оценка и самооценка чрез задачи в обобщителния урок</p>	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	IX	Световно стопанство	НЗ	<p>Познава същността и съвременната структура на световното стопанство.</p> <p>Обяснява влиянието на географското положение, природогеографските и социалноикономическите фактори за развитие на световното стопанство. Познава основните пазарни принципи и механизми. Разграничава стойностни и натурални показатели за икономическо развитие.</p> <p>Дефинира брутен вътрешен продукт и брутен национален продукт.</p>
10	X	Първичен сектор. Земеделие – обща характеристика	НЗ	<p>Познава същността и структурата на първичния сектор. Характеризира добивните отрасли.</p> <p>Посочва същността, значението, особеностите и факторите за развитие на земеделието.</p> <p>Разграничава типовете земеделие.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
<p>сектори и отрасли; научно-технически фактор, демографски фактор</p>	<p>Прави разлика между пазарно и командно- административно стопанство. Анализира изображения и представя собствено мнение.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	
<p>агротехнически мероприятия; екстензивно и интензивно земеделие, продоволствен проблем</p>	<p>Посочва показателите, по които аграрното стопанство се определя като интензивно или екстензивно. Обяснява различията в структурата на аграрното стопанство в развитите страни и страните от Третия свят. Ползва допълнителна литература.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	XI	Растениевъдство и Животновъдство		<p>Характеризира растениевъдството (зърнени култури: пшеница, царевица, ориз, технически култури: влакнодайни, маслодайни, захародайни, тонизиращи култури, цитрусови култури; овощарство, зеленчукопроизводство, лозарство) по правило. Характеризира животновъдството (говедовъдство, свиневъдство, овцевъдство, птицевъдство, бубарство) по правило.</p> <p>Интерпретира информация за земеделието от различни източници.</p>
12	XII	Земеделие и продоволствен проблем	Д	<p>Коментира продоволствения проблем.</p> <p>Интерпретира информация за земеделието от различни източници.</p>
13	XIII	Вторичен сектор	НЗ	<p>Познава същността, значението и структурата на вторичния сектор.</p> <p>Разпознава отраслите на вторичния сектор по характерните им особености.</p> <p>Обяснява влиянието на факторите за развитие на отраслите от вторичния сектор.</p> <p>Коментира проблемите и съвременните тенденции в развитието на отраслите от вторичния сектор.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	<p>Характеризира отрасловата и териториалната структура на растениевъдството.</p> <p>Изказва мнение относно изхранването на населението на Земята.</p> <p>Показва по картата основните райони на развитие на отделните земеделски отрасли и подотрасли.</p> <p>Характеризира отрасловата и териториалната структура на животновъдството и локализира по картата основните райони на развитие на отделните земеделски отрасли и подотрасли.</p>	Текущи оценки от устни изпитвания	
	<p>Разкрива значението и ролята на земеделието.</p> <p>Представя изводи и прави предложения за решаване на продоволствения проблем.</p>	Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	
	<p>Знания за влиянието на отделните фактори при формирането на териториалната структура на промишлеността, проследява тенденциите в развитието на промишлеността. Разкрива връзката образование – наука - производство. Доказва, че промишлеността е структуроопределящ отрасъл на световното стопанство.</p>	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	XIV	Енергетика	НЗ	<p>Характеризира енергетиката по правило.</p> <p>Обяснява промените в потреблението на енергийни източници.</p> <p>Интерпретира информация за енергетиката от различни източници.</p> <p>Дискутира тенденции в развитието на енергетиката.</p>
15	XV	Металургия, машиностроене и химическа промишленост – първа част	НЗ	<p>Характеризира отраслите металургия (черна и цветна металургия), машиностроене и химическа промишленост (производство на органични и неорганични продукти) по правило.</p>
16	XVI	Металургия, машиностроене и химическа промишленост – втора част		<p>Обяснява връзката между металургията и машиностроенето и значението им за социално-икономическото развитие на страните.</p> <p>Обяснява промените в развитието на машиностроенето.</p> <p>Оценява значението на химическата промишленост за решаването на глобални проблеми.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
енергиен баланс, енергийна ефективност, алтернативни енергийни източници	Характеризира особеностите и факторите за развитие на енергетиката. Характеризира отрасловата и териториална структура на енергетиката. Изказва мнение относно целесъобразността от развитието на атомната енергетика по света, като ползва официални статистически сайтове като източник на информация. Показва по карта основните райони на развитие на енергетиката.	Текущи оценки от устни изпитвания	
Специализация и коопериране на производството, високотехнологични производства	Характеризира особеностите и факторите за развитие на отрасловата и териториалната им структура. Изказва мнение относно целесъобразността от развитието на тези отрасли като силно замърсяващи околната среда	Текущи оценки от устни изпитвания	
	Анализира графични изображения	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17	XVII	Лека и хранително-вкусова промишленост	НЗ	<p>Познава същността и отрасловата структура на леката и на хранително-вкусовата промишленост.</p> <p>Разпознава отраслите на леката промишленост по характерните им особености.</p> <p>Характеризира текстилната и хранително-вкусовата промишленост по правило.</p> <p>Оценява социалната значимост на леката и на хранително-вкусовата промишленост..</p>
18	XVIII	Състояние и тенденции в развитието на промишлеността	Д	<p>Решава географски казуси, свързани с местоположението на промишлено производство.</p> <p>Влиза в ролята на експерти</p>
19	XIX	Какво знаете за първичния и вторичния сектор	К	Писмена проверка на знанията
20	XX	Третичен сектор. Транспорт	НЗ	<p>Познава същността, значението и структурата на третичния сектор.</p> <p>Характеризира третичния сектор.</p> <p>Оценява социалната значимост на отраслите от третичния сектор.</p> <p>Характеризира отрасъл транспорт по правило. Решава географски казуси, свързани с транспорта.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	<p>Характеризира особеностите и факторите за развитие на отрасловата и териториалната им структура.</p> <p>Анализира графични изображения и представя изводи.</p>	Текущи оценки от устни изпитвания	
	<p>Участва в ролеви игри (роля на експерти).</p> <p>Подготвят становища, дискутират, представят тенденции и препоръки за развитието на промишлеността.</p>	Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	
	Решава задачи и обсъжда резултатите.	Оценки от контролни работи	
транспортна система; транспортна инфраструктура	<p>Характеризира особеностите и факторите за развитие на отраслите от третичния сектор, отрасловата и териториалната им структура. Показва по картата най-големите пристанища, летища в света и държавите с най-високо развит автомобилен и жп транспорт.</p>	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21	XXI	Външноикономически връзки. Търговия и туризъм	НЗ	<p>Познава същността и основните форми на външноикономическите връзки.</p> <p>Характеризира външната търговия и международния туризъм.</p> <p>Интерпретира информация за външноикономическите връзки от различни източници.</p> <p>Представя особеностите на главни туристически райони в света и туристически маршрути в тях, вкл. с помощта на информационните технологии .</p>
22	XXII	Световни и регионални организации	НЗ	<p>Обяснява целите, дейността и структурата на ООН (ФАО, ЮНЕСКО, СТО) и на ЕС.</p> <p>Познава целите и дейността НАТО.</p> <p>Познава формите и динамиката на икономическата интеграция в ЕС (зона за свободна търговия, митнически съюз, вътрешен пазар, основни принципи: свобода на движение на стоки и услуги, работна сила и капитали).</p> <p>Коментира ролята на международното сътрудничество за решаване на глобални и регионални проблеми.</p>

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
<p>туристически ресурси; търговски баланс, внос и износ, видове туризъм</p>	<p>Представя знания за икономическите връзки и направленията на туристическите потоци.</p> <p>Характеризира основните тенденции в развитието на международния туризъм.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	
<p>Европейски парламент, Европейска комисия, Съвет на Европейския съюз, Европейски съд</p>	<p>Характеризира целите и задачите на основните международните организации. Изказва мнение за съвременните глобални проблеми и ролята на международното сътрудничество за решаване на глобалните проблеми на човечеството. Анализира различни източници на информация.</p>	<p>Текущи оценки от устни изпитвания</p>	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
23	XXIII	Перспективи за развитие на третичния сектор. Роля и значение на международното сътрудничество – първа част	Д	Темата е предвидена за два учебни часа. Работи в екип Анализира информация от различни графични източници.(Работи с нова информация от диаграми, прилага знания в непозната ситуация).
24	XXIV	Перспективи за развитие на третичния сектор. Роля и значение на международното сътрудничество – втора част	Д	Подготвя информация по различен начин. Представя знанията си за ролята и значението на международните организации, като участва в ролеви игри (телевизионен репортер). Разработва есе на географска тема, формулира въпроси. Демонстрира знания, умения и компетентности
Тема География на континентите и страните				
25	XXV	Регионална география. Регион Европа	НЗ	Назовава регионите в света по географски признак (Европа, Азия, Северна и Южна Америка, Африка, Австралия и Океания). Характеризира Европейския регион по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми.

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Представя информация по различен начин - разработва и представя презентация, постер, табло.	Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	
	Пише репортаж, в който включва изучени понятия. Оформя писмено въпроси, формулира предложения.	Оценява се индивидуалната и груповата работа по време на часа; Изпълнението на задачите, оригиналност на изпълнение на таблото или презентацията.	
Съвет на Европа	Характеризира стопанството на региона по алгоритъм. Прави изводи за взаимовръзката между политическото и икономическото му развитие. Прави умозаклучения за специфичните черти на стопанството на Европейския регион. Анализира различни източници на информация. Прави презентация за региона.	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
26	XXVI	Регион Европа - Германия и Франция	НЗ	Характеризира Германия и Франция по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство и градове.
27	XXVII	Регион Европа - Русия	НЗ	Характеризира Русия по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство и градове. Представя географските характеристики на страни от Европейския регион по избор, вкл. с помощта на информационните технологии.
28	XXVIII	Регион Азия. Япония	НЗ	Характеризира регион Азия по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми. Характеризира Япония по правило, Китай, Индия), Северна и Южна Америка (САЩ, Бразилия), Африка (Република Южна Африка)
29	XXIX	Регион Азия – Китай и Индия	НЗ	Характеризира Китай и Индия по правило

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
		Текущи оценки от устни изпитвания	
	Прави презентация за страните от региона.	Текущи оценки от устни изпитвания	
АСЕАН	Прави презентация за страните от региона.	Текущи оценки от устни изпитвания, Индивидуални допълнителни задачи	
	Прави презентация за страните от региона.	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
30	XXX	Регион Северна Америка. САЩ Регион Южна Америка. Бразилия	НЗ	Характеризира регион Северна Америка по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми. Характеризира САЩ по правило. Характеризира регион Южна Америка по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми. Характеризира Бразилия по правило.
31	XXXI	Регион Африка. Южна Африка. Регион Австралия и Океания. Австралия.	НЗ	Характеризира регион Африка по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми. Характеризира Южна Африка по правило. Характеризира регион Австралия и Океания по правило: географско положение, природна среда, население, стопанство, специфични проблеми. Характеризира Австралия по правило.

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
НАФТА	Прави презентация за страните от региона.	Текущи оценки от устни изпитвания	
	Прави презентация за страните от региона.	Текущи оценки от устни изпитвания	

№ по ред	Учебна седмица по ред	Тема на урочната единица	Вид на урока	Очаквани резултати (компетентности на ученика на ниво учебна програма)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
32	XXXII	Световни региони. Специфични проблеми – първа част	Д	Темата се провежда в два учебни часа.
33	XXXIII	Световни региони. Специфични проблеми – втора част	Д	Участва ролева игра – „Телевизионен мост“, чрез която се представят специфичните проблеми на световните региони; Прилагат се математически, дигитални; Картографски умения Умения за самостоятелно представяне на информация, свързана със световните региони. Демонстриране на базови умения за представяне на страна или регион по правило, както и компетентности – граждански, социални, по родния език, по изучавания чужд език и др.
34	XXXIV	Годишен преговор	П	Преговорът се осъществява по три основни теми, като целта е да се приложат изучените вече основни понятия. Учебникът подкрепя изцяло провеждането на часа. В урока са обособени темите и задължителните понятия по всяка тема.
35	XXXV	Годишно обобщение	О	Дискусия. Самостоятелно формулиране на дискусийни теми. Демонстрира гражданска позиция, изказва собствено мнение.
36	XXXVI	Какво знаем и можем в края на 9. клас	К	Писмена проверка на знанията и уменията, формирани по време на учебната година.

Нови понятия	Контекст и дейност и (за всеки урок)	Методи и форми на оценяване по теми и/или раздели	Заб.
(6)	(7)	(8)	(9)
	Самостоятелна работа с учебник, атлас, работни листове. Надграждане на умения за обобщаване.		
	Екипна и самостоятелна работа. Работа с различни източници на информация, интерпретиране и представяне в проект.	Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	
	Надграждане на умения за преговор – припомняне на най-важното, изучено през годината, чрез групова и самостоятелна работа.	Текущи оценки (от устни и писмени изпитвания)	
	Надграждане на умения за обобщение. Групова и самостоятелна работа. Формира умения за самостоятелно учене	Текущи оценки (от устни и писмени изпитвания)	
	Решава тест и обсъжда резултатите.	Оценки от контролни работи	

МЕТОДИЧЕСКИ ОБОСНОВКИ НА ВИДОВЕ УРОЦИ

УРОЦИ ЗА НОВИ ЗНАНИЯ

В съответствие с учебната програма уроците за нови знания са общо 22, разпределени в 2 теми:

Тема **География на обществото – 15 часа**

Тема **География на континентите и страните със 7 часа**

Третата област на компетентност **Географска информация** участва във всички уроци на учебника.

I. Характеристика на урочните единици.

1. Структурирането на уроците за нови знания включва основен текст, който представя учебното съдържание в логична последователност и оптимален обем.

2. Приложена е иновативна стратегия. Като цяло учебното съдържание е разположено върху „два разтвора“ – четири страници. Въведени са няколко рубрики, като на първа страница са изведени рубриците „Какво ще научим?“, „Понятия“ и „Стратегия за учене“. Основният текст е подкрепен с различни източници на географска информация като таблици, диаграми, картодиаграми, карти и др., и рубриката – фигури със задачи. Това позволява голяма свобода на учителя при конструирането на урока в съответствие със съвременните нагласи на обучаемите. Постигнат е баланс между научното и методическото начало, а учебното съдържание е оптимизирано.

3. Локална среда.

Учениците възприемат по различни начини учебното съдържание и предпочитат един или друг път на изучаване, който е индивидуален за всеки конкретен случай. Извеждайки като критерий най-добрия начин на възприемане, може да се определят четири групи ученици в съответствие с предпочитания начин на учене (*усвояване*):

- в контакт с другите ученици
- при наблюдаване и слушане
- посредством интелектуално разбиране
- чрез дейности (упражнение, проектна работа).

Универсален метод, който да „покрие“ и четирите типа, трудно ще се открие. В повечето случаи универсалност няма. Отговорът на този проблем трябва да се търси в разнообразието, експеримента и утвърждаването на работещи модели. Това е най-голямото предизвикателство пред съвременния учител, в това число и на учителя по география и икономика. Най-често учителят инстинктивно използва подходящия стил. В уроците за нови знания е подходящо да се редуват традиционни, класно-урочни с интерактивни методи за обучение. Препоръчваме учителят да прилага традиционни методи и подходи, когато се налага обяснение на нови и сложни процеси и явления, за които учениците нямат натрупан опит и знания от предходните класове. В случаите когато може да се използват формирани вече

знания и умения, подходът може да е изцяло интерактивен. И в двата случая предлагаме да се работи паралелно с работните листове, атласа, електронния вариант на учебника. Използването на различни ресурси гарантира по-успешно и ефективно протичане на часа.

В т. II са представени насоки за организиране а учебната среда и работа с методическия апарат на учебника.

II. Насоки за организиране на учебната среда

Традиционните методи могат да бъдат обогатени и адаптирани с работещи практики, за което способстват приложените от авторите стратегия и рубрики.

1. Какво ще научите?

В нея са изведени основни очаквани резултати по темата на ниво учебна програма, което учителят трябва да реализира при провеждането на урочната единица.

2. Понятия.

В тази рубрика учебният процес е подпомогнат с извеждането на заложените нови понятия и термини в програмата.

3. Стратегия за учене.

Рубриката има иновативен характер. Тя насочва вниманието на учениците към постигане на активен учебен процес за усвояване на знания, умения и компетенции.

4. Рубриката фигури със задачи е допълнителен информационно-учебен ресурс, позволяващ вариантност на учителя при композицията на урока.

5. Завършващата част на уроците за нови знания дава в синтезиран вид най-важните знания по темата в иновативната рубрика „Географски преглед“ и възможността за контрол и самоконтрол с разнообразни задачи в рубриката „Проверете какво научихте“. Цитираните рубрики дават възможност да се оцени усвояемостта в градацията „знаене – разбиране – прилагане“. Същевременно има значение за затвърждаване и припомняне от страна на учениците на учебното съдържание по темата.

Като цяло уроците предлагат достатъчно компоненти, които изискват и могат да се използват в самостоятелната работа на учениците, за експериментиране и творчески подход от страна на учителите.

За улеснение на учителите авторите предлагат един от възможните модели при методически конструирането на урока за нови знания. При него се прилага принципът на етапността в хода на урока.

Началото на урока да има **мотивационен** характер. След което да следва запознаване с **учебното съдържание**, а в заключителния етап да се **приложат и проверят/оценят** усвоените знания. Предложеният модел се базира на идеята, че разнообразието помага да се стимулира интересът и нагласата за учене.

ПРИМЕРНА РАЗРАБОТКА НА УРОК ЗА НОВИ ЗНАНИЯ

НАСЕЛЕНИЕ НА СВЕТА

I. Цели на урока (очаквани резултати)

1. Да анализирате промените в броя и разпределението
2. Да характеризирате движенията на населението (естествено и механично)
3. Да обяснявате географски проблеми, свързани с населението на Земята
4. Да сравнявате демографски ситуации и демографски политики в различни страни
5. Да правите предложения за решаване на демографски проблеми

II. Насоки за организиране на учебната среда

Организиране на екипна работа.

Използване на електронен ресурс.

III. Примерен план на урока

1. Брой на населението
2. Разпределение на населението
3. Естествено и механично движение на населението
  - раждаемост, смъртност, естествен прираст
  - миграции
  - демографски взрив
  - демографска криза
4. Демографска политика

IV. Ход на урока

При провеждането на този урок учителят има възможност да се опре на формираните дотук знания и умения за населението на Земята, изучавано по континенти, и избрани страни, в 5., 6. и 7. клас. Ето защо часът може да започне с провокативен или проблемен въпрос, свързан с броя, динамиката, проблемите на населението в различни части на света. Друг вариант – чрез бързо провеждане на брейнсторминг, може да се припомнят всички изучени понятия (брой, гъстота, етнически, расов, езиков състав). Друг възможен вариант за въвеждане в темата е учениците сами да формулират въпроси, свързани с населението на Земята. Урокът е подходящ да се дискутират многообразието, толерантността между хората, правата на човека и т.н. Независимо какъв вариант за въвеждане в темата ще изберете, той трябва да осигури възможност за разработване на мотивационната основа при изучаването ѝ.

Подходящи методи и подходи – брейнсторминг, проблемно обучение, дискусия, частично търсещ и др.

Мотивиране на темата

Добре е в девети клас учениците предимно сами да формулират отговори на въпросите защо и как ще се изучава темата. Още в началото на часа може да се постави акцент върху ценностите в обществото, гражданската позиция, хуманността, толерантността и на тази база да се търси отговор на въпроса ЗАЩО се изучава тази тема (съдържателната мотивация). Препоръчително е в девети клас да се обърне внимание и на технологичното мотивиране, т.е. КАК ще се изучава темата. Тук възможностите за прилагане на различни подходи и методи са големи – тра-

диционни и интерактивни, съчетани с използване на електронните ресурси към учебника, допълнителни материали, осигурени от учителя, интернет ресурси и др.

Обърнете внимание на рубриките: **Понятия, Стратегия за учене**, които присъстват в началото на всички теми за нови знания. Подходящо е да обърнете внимание на учениците, че е добре да работят с тези рубрики, защото те ориентират, акцентират и систематизират. Стратегията за учене подсказва конкретно успешни начини за учене.

Разработване на новия учебен материал

1. Брой на населението

С помощта на интерактивна беседа и работа с *фиг. 1* в урока може да се изясни понятието *брой на населението*. Могат да се направят анализи и изводи за промяната в броя на населението за периода от средата на XX век до 2100 г.

Подходящо е да се използват интернет ресурси, които показват промяната в броя на населението в избрани точки от света.

<https://www.populationpyramid.net/population-size-per-country/2017/>

Добре е задачите да насочват към отговори чрез изброяване на конкретни данни, изводи, сравнения, предположения (прогнози).

В края на всяка точка от урока е подходящо да се остави време за кратки изводи, които да се записват на постер, електронна дъска или на определено място на бялата дъска. Например: *Броят на населението в света се увеличава. Темпът на нарастване е различен в различните региони на света.*

Метод: беседа, анализ

2. Разпределение на населението

Този момент от урока може да се разработи изцяло самостоятелно от учениците чрез работа с текст от учебника. Формулирайте задачи, свързани с определяне на тенденциите в разположението на населението в различните части на света и формулиране на причините за това разположение. За разработване на тази точка от урока може да се използва и работа с атласа, както и таблица за записване на изводите.

Степен на заселеност	Примери	Причини
Слабозаселени територии		
Гъсто населени територии		
Изводи		

3. Естествено и механично движение на населението.

В тази точка от урока се формират нови понятия, ето защо е необходимо да се предвиди достатъчно време. В началото учителят посочва новите понятия, които е добре да бъдат записани, да се виждат, може да ги разясни синтезирано, последователно – точно и кратко, без детайли. Да постави задача за работа по групи.

Класът може да се раздели на две групи съответно за естественото движение и за механичното.

Необходимото време е около 5 мин за работа с текста от учебника и формулиране на отговор на задачите:

- Какво представляват естественото и механичното движение на населението?
- Как се измерват и какво е тяхното териториалното разпределение в световен мащаб?
- Работа с картите на раждаемост, смъртност, естествен прираст в урока.

След приключване на работата всяка група представя прочетеното пред класа, точно и кратко. Останалите могат да поставят въпроси.

Участието на отделни ученици в представянето може да се оцени: за работа с карта, умение за разбиране на текст с географска информация и интерпретиране по поставени въпроси, отговор на допълнителни въпроси, ако има такива, прилагане на знания от предходни години за населението на света.

Метод: работа по групи, работа с текст, работа със специализирана карта, анализ

Формирането на понятията *демографски взрив* и *демографска криза* е подходящо да се направят след като се обобщят видовете движения на населението, чрез дискусия и работа с таблиците на стр. 14. Добре е по време на дискусията да се търси мнението на учениците, да се правят изводи, а най-важното да се запише, както вече стана въпрос. Тези изводи осигуряват прехода към последната точка от урока.

4. Демографска политика.

За разработването на този материал може да се направи кратка ролева игра. След като учениците се запознаят с материала в учебника, учителят може да ги раздели на две групи – институциите, които искат да ограничат нарастването на броя на населението и гражданите, които поставят въпроси.

V. Обобщение по темата

Предлагаме самостоятелна работа с рубриката *Най-важното в урока*, в индивидуално или общокласно.

V. Учебно – методически ресурси

1. Илюстрации и текст от учебника.
2. Електронен учебник и електронни ресурси към него.
3. Работен лист.
4. Допълнителен материал – по избор на учителя.

VI. Оценяване

- Оценки от индивидуални и групови писмени или устни изпитвания.
- Оценки от участия (участие в работа през часа с текст, фигури, формулиране на обобщени изводи и представяне на работата с таблиците, изпълнение на задачи от стр.16 в учебника).

За разработване на тази тема, както и на много други в учебника, ви препоръчваме да използвате метода на мозъчната карта. На следващата страница ще намерите примерна карта, която може да се приложи с цел обобщаване на темата – основните понятия. Втората карта е частично попълнена. С този пример ви подсказваме идея как може да използвате мозъчната карта и за проверка на знанията в моменти на контрол, преговор, обобщение.

УРОЦИ ЗА УПРАЖНЕНИЯ (ДЕЙНОСТИ)

В съответствие с учебната програма и концепцията на авторите уроците за дейности са общо 7, разпределени в 2 теми:

Тема **География на обществото – 5 часа**

Тема **География на континентите и страните с 2 часа**

I. Характеристика на урочните единици.

1. Структурирането на уроците за упражнения (дейности) включва

- Цел за различни дейности в уроците за практическа работа

2. Насоки за работа

- Указание за работа

3. Задачи

- За екипна работа
- За анализ и коментар на снимки, изображения
- За изказване на мнения и аргументирани предложения
- За портфолио на ученика
- За географски проекти
- За интерпретиране на информация от различни източници
- За участие в ролеви игри и дискусии
- За представяне на географска информация чрез ИКТ

II. Насоки за организиране на учебната среда

Конструирането на уроците за дейност в 9. клас може да бъде проектирано на принципа „стъпка по стъпка“ и четириетапната структура на урока по Бърнис Маккарти. Принципите, структурата и мотивите за подобен избор са известни и затова ще се спрем само на някои основни моменти от теоретичните постановки с оглед изясняване на структурата на предлагания вариант на уроци за дейност.

Началото на уроците носи мотивационен характер с представяне на целите и възможностите за оценяване. Следват указания за работа с информационните източници. Третият и четвъртият етап са практическа и приложна част. Избраният модел се базира на идеята, че разнообразието помага да се стимулират интересът и нагласата за самостоятелно учене.

Учебникът предлага разнообразни идеи и ресурси за осъществяване на активна и пълноценна реализация на уроците за дейност.

Разширеното място на уроците за дейност създава позитивна нагласа за креативно учене и екипност, с което се повишава интересът към географската тематика в българското средно училище.

ПРИМЕРНА РАЗРАБОТКА НА УРОК ЗА ДЕЙНОСТ

НАСЕЛЕНИЕТО НА ПЛАНЕТАТА – СЪСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ

Цел на урока

Работа с изображения, графики и текст с цел извличане на информация и нейното интерпретиране през задачи, свързани с реални демографски проблеми на нашето съвремие.

Задачите в този урок за практическа работа са три. На стр. 24, в лявата колана са разложени указания за провеждане на часа – съдържателната мотивация и идеи за екипна работа при решаване на задачите.

След организиране на екипите е добре да се регламентира време за работа, както и време за представяне на работата на трите екипа. Смесът на този регламент е да се осигури време за работа по задачата, но и учениците да могат да се чуват. При предварителното планиране може да се предложат критерии за оценка на представянето на екипите. В 9. клас може да поставите задача учениците сами да разработят скала и критерии за оценка.

Втората задача има за цел да провокира изказване на собствено мнение, откриване на проблеми и представяне на варианти за решаване. Използвайте примерната схема на *фиг. 1*, стр. 25. Тази схема може да се направи на хартия – постер, на дъската. Важно е да е видима от всички, четима, да позволява да се прави коментар. Тук е добре екипът да бъде провокиран да посочва примери, да потърси интересна статистика от интернет по проблема, да формулират проблем.

Третата задача е свързана с работата на екипа, който изслушва формулираните проблеми и предлага решения. Подкрепете работата си и с коментар на снимките, които на практика представят основните проблеми.

Задачите по темата са предложени като екипна работа, но това не пречи часът да премине и чрез индивидуална работа по задачите. Това преценявате вие. Темата е интересна, защото засяга всеки човек. Това предполага и възможности за организиране на ролеви игри, симулации и др.

В края на темата са представени задачи за портфолиото и за проект, но това не пречи задачите да се изпълнят от тези ученици, които работят по-бързо.

УРОЦИ ЗА ПРЕГОВОР

В съответствие с учебната програма уроците за преговор са общо два времево разположени в началото и в края на учебната година. С първия урок учителят мотивира учениците по стратегическите въпроси:

Какво ще изучавате по география и икономика в девети клас?

Защо е важно и интересно да изучавате география и икономика в девети клас?

Как ще учите география на обществото?

Отговорите на тези въпроси подчертават тясната връзка с изученото в осми клас.

С урока **ЗЕМЯТА И НЕЙНАТА ПРИРОДА (урок за преговор)** се постигат следните

I. Цели:

1. Да се припомнят, използват и прилагат придобитите знания за Земята като планета.

2. Да се представи най-важното за геосферите на Земята и взаимодействието между тях.

II. Насоки за организиране на учебната среда

Преговорният урок е конструиран на базата на две основни теми от учебната програма.

1. Първата е „Форма, размери и движение на Земята. Последици.“ Преговорът по темата се осъществява, като учителят дава указание на учениците за изпълнението на две задачи, представени на стр. 6. – попълване на таблицата с посочване на моделите на Земята и техните характерни черти и изброяване на последиците от движението на Земята. Учителят обръща внимание на учениците, че при изпълнението на задачите в тяхна подкрепа са изображенията на фиг. 1 и 3 и данните, представени в таблица 1.

Втората тема е „Геосферен строеж на Земята“. Припомнянето на знанията и уменията по темата е предвидено да се осъществи с помощта на разнообразни изразни средства като схема, рисунка и др., което дава по-големи възможности за представяне на геосферите и взаимодействието между тях. Учителят има по-голяма свобода на действие при планиране и провеждане на урока. Възможни са прилагане на индивидуална и групово работа, разработка на проекта (по втората задача на втора тема).

Препоръчително е при началния преговор да не се поставят количествени оценки на учениците, а да се използва за да се демонстрират възможните начини за оценяване, които ще се прилагат през годината като: текуща оценка, устни, писмени и практически изпитвания. Оценката може да бъде качествена за проявилите активно участие и дали верни и пълни отговори ученици.

2. Годишният преговор се реализира чрез екипна работа по трите основни теми според учебната програма.

- Политическа организация на обществото. Население и селища на света
- Стопанство на света
- Световни региони

Изпълняват се по 2 задачи, включващи основните понятия по темите. Насоки за работа позволяват използването на разнообразни междупредметни връзки и

осигуряват голяма свобода на учителите и учениците за постигане на ключовите компетентности.

Мотивацията за използването на ИКТ е предоставена чрез възможностите за популяризиране на постиженията на екипите на сайта на училището.

Годишният преговор е представен под формата на интерактивна творческа работа. На страница 121 от учебника са дадени опори – основните понятия, изучавани през годината. Този час е подходящ да се реализират очаквани резултати в обучението като: знаене на географски обекти, данни, специфични черти на природата, стопанството и др., формулиране на въпроси, формулиране на проблеми, аргументиране, работа с информация от различни източници, обработване и представяне.

При предварителната подготовка и планиране учителят може да подбере и задачи от урочните статии, от рубриката *Географски преглед*.

УРОЦИ ЗА ОБОБЩЕНИЕ

В съответствие с учебната програма уроците за обобщение са общо два.

Населението и политическата организация на обществото през погледа на младия човек на XXI век и годишно обобщение.

Годишно обобщение

Умението да се обобщава е изключително важно за младите хора. Открояването на най-важните изводи в географската тематика позволява солидна аргументация в цялостния поглед на ученика към заобикалящия го свят.

Темата, обобщаваща 4 урока за нови знания и един за дейност, предоставя възможност за съдържателна дискусия по най-наболелия въпрос на съвременността – населението и свързаните с него селища и политическа организация на обществото. Различните аспекти на проблема са предложени като теми за трите екипа, осъществяващи обобщителния урок.

Целеполагането, организационните насоки и опорите за работа предлагат прекрасни възможности за творческо изпълнение на задачите.

Текстовете, графиките, таблиците, снимките и картата позволяват различни варианти на екипите, обобщаващи съответните теми на дискусия.

Придобитите компетентности заедно с междупредметните връзки позволяват висока степен на географска култура и равнище на усвоеност по Блум – разбиране, приложение, оценяване.

Очакванията на авторите към младия човек се експонират и в годишното обобщение, където темите за дискусия са много и разнообразни и кореспондират с цялостната концепция на учебника. Предпоставките за отговорно отношение към обобщенията се допълват и от изискванията за самооценка. Тя неминуемо допринася за активна гражданска позиция като модел на поведение за учениците и тяхната реализация.

В заключение можем да кажем, че уроците за дейност, преговор и обобщение са представени изцяло под формата на ролеви, творчески и занимателни игри, задачи, които провокират изказване на собствено мнение, творчество и работа, свързана с различна географска информация. По този начин бихме искали да ви дадем идеи и практически насоки за конкретни дейности, на базата на които всеки от вас може да доразвие и промени задачите в зависимост от особеностите на локалната среда.

проф. *Антон Борисов Попов*, проф. *Пламен Маринов Лаков*
доц. *Климент Минев Найденов*, *Свилен Иванов Стойчев*

КНИГА ЗА УЧИТЕЛЯ
ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА
за 9. клас

Редактор *Елена Томова*
Графичен дизайн и корица *Владимир Минчев*
Коректор *Румяна Стефанова*

Българска. Издание първо, 2018 г.
Формат 70×100/16. Печатни коли 3

Издателска къща „Анубис“ ООД
1574 София, ул. „Никола Тесла“ № 5, BSR 2, ет. 4
тел.: 02/944 35 03, 02/944 16 43
e-mail: ik.anubis@anubis.bg, www.anubis.bg

ISBN 978-619-215-296-3

9 786192 152963